Jerpa og jegeren som hadde hjertelag

ARNOLD T. GISVOLD

Eventyret om jerpa er som eventyret med svalen, gjøken og gjertrudsfuglen. Den har sin historie «fra den tid Vår Herre vandret her på jorden». Jerpa — med sine tunge vingeflaks — var ikke bare den største og mest praktfulle av skogsfuglene. Den hadde også det flotteste og mest velsmakende hvite kjøtt.

Dessverre ble den etter hånden så stolt og brysk over dette, at den skrøt av sine fortrinn både sent og tidlig.

Til sist ble Vår Herre fortørnet og lot bestemme at alle de andre fuglene skulle få nappe noen fjær fra jerpas vakre drakt, og et stykke av dens delikate kjøtt. — Slik gikk det til at jerpa ble så lita som den nå er. Men det eiendommelige, tunge vingeflakset fikk den likevel beholde som en slags trøst. Og slik har det seg at alle fuglene har vakre fjær og innerst ved brystbenet har en lys, nesten hvit strimmel kjøtt som meget karakteristisk kalles «jerpestrengen». I gamle dager var det en gentlemannsgest, en selvsagt ting at en herre galant bød sin borddame eller eldre bordfelle den lekkerbisken som «jerpestrengen» virkelig er. Kan hende praktiseres ennå denne vakre bordskikken i enkelte jegerkretser.

Hvor godt jeg minnes ham i denne forbindelse — lauskaren, tjærebrennerne fra min barndoms og ungdoms skog. Fattig på gods, men rik på hjertelag som han var, åpnet han mitt øye for så mangt.

Gammel var han vel ikke — mellom 35 og 40 år. Det var forresten ikke så godt å ta alderen på ham. Men gammel kar i skogen, det var han. Sin første spilltiur skjøt han som 12-åring. Drygt til skogs for han på dårlige ski i stappsvarte vårnatta, og orrhaner på spill hadde han skutt i all slags vær.

Jeg tok ham aldri i en løgn — ikke en gang et halvveis gitt løfte brøt han. Sotet og full av kvae var han jamt når jeg av og til møtte

Uten mat og drikke ..... (Alfhild Dyrdahl)

Sirlig lød skogens pipe

ham på skogens mest øde stier. Han hilste knapt nok i begynnelsen. Senere kom han til mitt hjem.

Det hendte han fikk visshet for at jeg hadde skutt fugl i flukten, og det imponerte ham visst. Selv hadde han en fabelaktig evne til «å sjå fuggel'n ne'på». Å skyte i flukten var ikke hans sak. Ornitologi var han ikke interessert i. Han blåste i all autoritet, og hadde sine egne originale meninger om alle ting.

Enkelte sa han var en underlig skrue, men det kom vel av at han holdt seg for seg selv — ensom som han bodde i en liten falleferdig stue i skogen. Han var jeger av reneste vann, og skjøt aldri for å få kjøtt i sekken.

Jerpejakten — dens hemmeligheter og finesser lærte han meg ikke før jeg var klar over at den måtte drives med hjertelag — som han sa. Han tok et slags løfte om det. Jeg lovte jo så gjerne, og hadde liten tro på nødvendigheten av å ta slikt så høytidelig. Men mannens ærlige øyne, hans redelighet, gjorde det nesten for lett å holde ord.

Først gjaldt det å lokalisere terrenget — om det fantes jerper. Det var ikke så enkelt i stupbratte lier med mange bekker. Dernest var det av største viktighet å ha greie på hvor mange fugl det var i «kvært jerpehøle». Var det ikke flere enn tre fugl vi hadde for oss, hadde vi bare å liste oss bort.

På forhånd hadde han sikkert alt dette på det rene. Men skogsliene ble hver gang gjennomsøkt med største omhyggelighet. Det var tydelig at han hadde dyp glede av dette — det å skyte betød ingen ting for ham. I begynnelsen var jeg ivrig og ville smelle løs snarest mulig. Da ble de grå-blå øynene forskende. Oppgitt rystet han på hodet. Turde han i det hele tatt lære en slik «tossul» jerpejagtens hemmeligheter.

Det tok da også umåtelig lang tid — en virkelig prøvelse var det. Ikke minst fordi han så godt greide å holde meg uvitende om hvordan han spikket pipen. Han laget utallige. Alltid fikk jeg den dårligste. Forsøkte jeg å avlure ham kunsten, vred han seg bort og møtte meg med de snodigste og lureste ansikter. Han puttet inn fine lyngblad som tunge, og ble en pipe skåret åpenlyst, var det aldri slik det skulle gjøres. Noen sjøllagede rim om trollfuglen var han derimot mer en villig til å lære bort. Et lød slik:

«— Ock järpen pep i lunnen lyst, brokiga fjäder täckte hans bryst».

Disse fordringsløse småtrekk hadde sin sjarme. Hund brukte han aldri, men meg behandlet han som en hvalp. Derfor slapp jeg heller ikke til før han hadde tatt nykkene av meg, og da led det langt ut på senhøsten.

Snøglir hadde ligget i skog og mark i flere vendinger før jeg skjøt min første jerpe. Han kunne ikke forstå hva det skulle tjene til å skyte så fort. Det hadde da ingen hast — jerpa ble jo å lia, den!

Lauvskogen sto flammende rød og gul. Et og annet vissent blad vinglet stille, raslende mot jorden. Pan spilte på fløyte. Han lokket så sirlig — hans gudegave, å lokke all slags fugl, kom for dagen — som den musikalske prestasjon den var. Den nysgjerrige, selskapssyke skogsfugl kom helt bort til oss, fra flere kanter nærmet de seg med sine dundrende vingeslag. De buete, læraktige kammene lyste røde over glitrende, skogville øyne. Den plitende lokkelyd han hermet lød fra rotvelt og lurvegran i ulendet. Særlig en var nærgående. Uavlate-

lig fikk han den til å spille for oss. Vi var krøpet i skjul under «eit nedluggu». Dørgende stille satt jeg på huk med børsa klar.

Den bredskuldrede kraftige karen lå på magen i lynget med alle sanser våkne. Blikket gled rolig granskende innunder grenhenget og over de barrike trær. Hans enkeltløpede Remington lå skjødesløst henslengt utenfor rekkevidde.

Ny som denne fugleart var for meg, overrasket det i høyeste grad å se fuglene komme plutselig — likesom rett ut av tuene eller lynget. Beskyttelsesfargen var slående og ubeskrivelig vakker. Det ble kloss hold.

En praktfull gammel hann var det, med markerte kvite og svarte tegninger på hode og strupe — en virkelig eventyrfugl.

Jeg bød ham hånden da vi gikk for å plukke den opp fra lyngen. Men han spyttet den vekk sammen med snusprisen han trengte å bytte. Ordene var enkle: «De e landsforæderi — æ skoill aillder ha lærd dæ de'her».

Mistroisk søkte hans øyne mine. Han kom liksom ikke i de vante folder, hverken den dagen eller siden.

Vinters tid kommer ikke jerpa på lokk, svarer ikke, heller. Flytter seg bare såvidt rundt på baksiden av trestammen, bivrende, skjelvende. Men en kan jo likevel få øye på den. Det er forøvrig forbudt å bruke rifle på skogsfugl. Jerpa var fredet i flere år. Skal jerpa, vår mest tillitsfulle ødemarksfugl virkelig være frigitt, så er den også prisgitt. Det kan synes rart, men de kjente, kjære skogstraktene har ikke forandret seg synderlig, og stiene hvisker om ham — jegeren med det store hjertet. Et frø hadde han sådd, et kjærlighetens frø til forståelse av at går du i skogen med børse, da må du ha hjertelag — nå mer enn noensinne.